

Важливим напрямом підвищення економічної стійкості України є розвиток малого та середнього бізнесу, який відіграє ключову роль у формуванні економічної динаміки та створенні робочих місць. Крім того, необхідним є стимулювання інвестиційної діяльності, модернізація виробничої інфраструктури та розвиток людського капіталу.

Суттєвим інструментом підвищення економічної адаптивності є також цифровізація економіки, яка сприяє підвищенню ефективності управління економічними процесами, розвитку електронних сервісів та розширенню можливостей для підприємницької діяльності. Цифрова трансформація економіки створює нові можливості для економічного розвитку, сприяє підвищенню прозорості економічних відносин та зниженню трансакційних витрат.

Таким чином, забезпечення економічної стійкості в умовах глобальної невизначеності потребує комплексного підходу, що передбачає поєднання інституційних реформ, структурної модернізації економіки та активного розвитку інноваційного сектору. Ефективна економічна політика має бути спрямована на формування адаптивної економічної системи, здатної ефективно реагувати на зовнішні виклики та забезпечувати довгострокове економічне зростання.

Реалізація зазначених напрямів економічної політики дозволить підвищити конкурентоспроможність національної економіки, зміцнити її стійкість до глобальних економічних шоків та створити передумови для сталого соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Knight F. Risk, Uncertainty and Profit. Boston : Houghton Mifflin, 1921. 381 p.
2. Bloom N. The Impact of Uncertainty Shocks. *Econometrica*. 2009. Vol. 77. No. 3. P. 623–685.
3. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p.
4. Rodrik D. Economics Rules: The Rights and Wrongs of the Dismal Science. New York : W.W. Norton & Company, 2015. 272 p.
5. World Bank. Global Economic Prospects 2024. Washington : World Bank, 2024.

Жигилій К. С.

здобувачка освіти, ОПП «Економіка», 4 курс,

Науковий керівник: Кужелєв М. О.,

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА РОЗШИРЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

В умовах війни та невизначеності Україна потребує значних фінансових ресурсів для фінансування оборони, відновлення інфраструктури та соціальних програм. Зростаючі бюджетні видатки, обслуговування державного боргу та обмеженість зовнішньої допомоги роблять мобілізацію внутрішніх доходів критичним завданням. Особливого тиску зазнає держава з боку Міжнародного валютного фонду: у межах нової чотирирічної програми EFF (The Extended Fund Facility) на 8,1 млрд дол. МВФ вимагає активної детінізації економіки, розширення податкової бази та рішучої боротьби з ухиленням від сплати податків як основних умов подальшого фінансування [1].

Детінізація економіки – один з пріоритетних напрямів державної політики, адже, окрім збільшення податкової бази, це свідчить і про підвищення ефективності економічної системи. При пошуку шляхів зменшення проблеми часто схиляються до посилення фіскального/адміністративного тиску та контролю, впровадження жорстких санкцій за неофіційну діяльність. Однак багаторічна практика в Україні, де рівень тіньового сектору оцінюється різними експертами та інституціями в середньому в межах 30–40% ВВП, доводить неефективність подібного дещо репресивного підходу [2]. Класичні інструменти контролю часто

приводять до зворотного ефекту - глибшої ізоляції неформальної економіки, оскільки вони ігнорують складну поведінкову природу економічних рішень.

Дослідження Леандро Медіни та Фрідріха Шнайдера підтверджує, що саме податкове навантаження та надмірне регулювання є головними детермінантами тінізації [3 с. 5-6]. Автори наводять емпіричні докази того, що у країнах з перехідною економікою кожна одиниця додаткового регуляторного тиску виштовхує значну частку капіталу в тінь, що, відповідно, створює замкнене коло: держава посилює контроль, бізнес глибше приховує доходи, податкова база скорочується, що змушує державу знову підвищувати навантаження на тих, хто залишився в легальному полі. Вихід із цієї ситуації полягає у переосмисленні архітектури вибору, де замість страху перед покаранням стимулюючим фактором стають зручність та автоматизація легальності.

Однією з причин тінізації в Україні є низький рівень податкової моралі в поєднанні з недовірою до фіскальних органів (лише 7,8% платників вважають їх справедливими) [4 с. 26]. Подолання цих викликів потребує тривалого часу та фундаментальних реформ з масштабними інституційними змінами [5]. Натомість на сучасному етапі доцільно зосередити увагу на подоланні економічних причин тінізації, яка виступає як раціональна відповідь населення на надмірний регуляторний тиск та високу вартість перебування у легальному полі.

Сумарні витрати суб'єкта господарювання на виконання податкових вимог у середньому перевищують 100 тис. грн на рік (якнайменше 3% від обороту для малого бізнесу, та близько 1% для великого бізнесу), а часові втрати на адміністрування сягають в середньому 74 робочих днів [4 с. 2-3]. Незважаючи на покращення, пов'язані з електронними сервісами, діловодство донині залишається трудомістким, адже цей процес займає 45% загального витраченого часу на податкові процеси [4 с. 2].

Тому актуальності набуває переосмислення підходів до детінізації через призму поведінкової економіки та фінансових технологій. На відміну від традиційних методів, фінтех не лише посилює контроль, а й змінює саму архітектуру економічної взаємодії, знижуючи транзакційні витрати та спрощуючи дотримання правил. Таким чином, акцент зміщується з примусу до стимулювання добровільної легалізації.

Найбільш дієвим є формування «безшовної» моделі податкового комплаєнсу, у якій фінансові технології стають базовим інструментом для інтеграції податкових процедур у господарську діяльність. За допомогою розбудови подібної інфраструктури виконання податкових зобов'язань перестає існувати як окремий адміністративний процес і трансформується у побічний результат використання фінтех-сервісів: банківських додатків, платіжних платформ, облікових систем та цифрових бізнес-інструментів. Дані про операції формуються у точці їх виникнення, автоматично обробляються і використовуються для цілей обліку та оподаткування без дублювання з боку платника. Це реалізує принцип одноразового введення даних і суттєво скорочує витрати на податкове адміністрування [6].

Функціонування такої моделі не потребує повноцінного впровадження відкритого банкінгу у його класичному вигляді, а може базуватися на інтеграції фінтех-рішень через стандартизовані протоколи обміну даними між банками, платіжними провайдерами, бізнес-додатками та державними системами. У цій архітектурі фінтех виконує роль середовища, що забезпечує безперервний рух інформації та її трансформацію у податково значущі показники, тоді як різні платіжні інструменти виступають джерелом транзакційних даних, інтегрованих у єдину систему автоматизованого обліку. Логічним розвитком такої моделі є впровадження механізмів «вбудованого» оподаткування, які передбачають інтеграцію розрахунку податкових зобов'язань безпосередньо у фінансові операції та інтерфейси, з якими взаємодіє бізнес. У практичній площині це означає, що при здійсненні платежу, виставленні рахунку або отриманні доходу фінтех-система автоматично ідентифікує податковий режим, розраховує суму податку та відображає її у вигляді поточного податкового балансу або відкладеного зобов'язання. Така модель не передбачає примусового списання коштів у момент транзакції, а забезпечує синхронізацію податкових зобов'язань із грошовими потоками підприємства. Це дозволяє зберегти фінансову гнучкість бізнесу, уникнути касових розривів.

Важливим елементом є також впровадження моделей оподаткування, наближених до реального часу, які функціонують як надбудова над транзакційною інфраструктурою. У такій системі податкові зобов'язання розраховуються автоматично на основі фактичних операцій і постійно оновлюються, що підвищує передбачуваність фінансового планування та зменшує ризики порушень. У поєднанні з «вбудованими» податками це дозволяє фактично усунути необхідність складної періодичної звітності, замінивши її безперервним обліком.

Яскравим прикладом ефективності подібної моделі є Естонія. Завдяки інтеграції податкових процедур у єдину цифрову екосистему на базі e-MTA та X-Road, компанії витрачають на податковий комплаєнс щодо корпоративного податку лише 5 годин на рік (порівняно з 42 годинами в середньому по ОЕСР) [7]. Дані формуються автоматично в точці здійснення операцій, декларації попередньо заповнюються системою, а оподаткування відбувається лише при розподілі прибутку. Це дозволяє бізнесу майже не відчувати податкове адміністрування як окремих процесів і робить легальну діяльність максимально зручною.

Для України впровадження подібної моделі має здійснюватися поетапно з урахуванням інституційних обмежень і рівня довіри до держави. На першому етапі доцільним є розвиток добровільних фінтех-рішень із високою доданою цінністю для бізнесу, зокрема платіжно-облікових сервісів із єдиною логікою функціонування, автоматичних розрахунків податків, а також спрощених інтерфейсів взаємодії з податковими органами. Це дозволить сформувати позитивний користувацький досвід і поступово змінити поведінкові установки платників. На другому етапі можливе розширення взаємодії між фінансовими та державними системами через стандартизацію обміну даними та створення єдиних цифрових платформ. Лише після цього доцільно переходити до більш глибокої автоматизації, включаючи елементи real-time оподаткування та часткову відмову від традиційної звітності.

Фінансові технології створюють передумови для зниження бар'єрів входу у формальний сектор, що є критично важливим для української економіки. Цифрова ідентифікація, віддалене відкриття рахунків, доступ до базових фінансових сервісів та інтегровані бізнес-рішення дозволяють легалізувати діяльність без значних адміністративних витрат. У результаті тіньова економіка втрачає свою функціональну перевагу як більш простий спосіб ведення бізнесу, а формальний сектор стає більш доступним і привабливим.

Важливим доповненням до технологічної інфраструктури є використання інструментів поведінкової економіки у фінтех-рішеннях. Nudge-техніки: персоналізовані нагадування, візуалізація позитивного статусу платника, соціальні норми та негайний зворотний зв'язок про суспільну користь податків - дозволяють делікатно змінювати вибір на користь легальності. У поєднанні з автоматичним розрахунком і попереднім заповненням форм такі підштовхування суттєво знижують психологічні бар'єри та когнітивні витрати, сприяючи добровільному виходу бізнесу з тіні. У ширшому соціально-економічному контексті така трансформація має системний ефект. Зниження витрат комплаєнсу та подальша детінізація економіки сприяють розширенню податкової бази без підвищення ставок, що створює додаткові можливості для фінансування соціальних програм, відновлення інфраструктури та підтримки економічного розвитку. Важливим є те, що податкова база буде розширюватися без тиску та напруги в суспільстві. Одночасно підвищується прозорість економічних процесів, зменшується нерівність умов конкуренції та зростає довіра до інституцій. У довгостроковій перспективі це сприяє формуванню більш стійкої економічної системи, у якій легальна діяльність є не лише обов'язковою, а й економічно раціональною.

Отже, репресивно-адміністративні підходи до детінізації економіки в Україні вичерпали себе, оскільки вони ігнорують як високу вартість комплаєнсу, так і когнітивні упередження платників. Дієвим вирішення проблеми є глибоке проникнення інновацій саме в найскладніші адміністративні бар'єри через поєднання фінансових технологій і принципів поведінкової економіки. Лише коли фінансові технології перестануть бути лише інструментом контролю, а стане невидимою, зручною інфраструктурою, що враховує реальну поведінку та когнітивні особливості бізнесу, дотримання податкових правил перетвориться з примусу на природний і раціональний елемент господарської діяльності, що дозволить Україні ефективно зменшити

тіньовий сектор без підвищення податкового тиску. Це створює передумови для вирішення ґрунтовних соціально-економічних проблем України, зокрема розширення фіскального простору для фінансування послуг, зниження нерівності конкурентних умов для бізнесу, підвищення рівня зайнятості у формальному секторі та зміцнення довіри до державних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Рада директорів МВФ ухвалила нову чотирирічну програму в межах Механізму розширеного фінансування для України обсягом 8,1 млрд дол. США та затвердила перший транш у сумі 1,5 млрд дол. США. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-direktoriv-mvf-uhvalila-novu-chotiririchnu-programu-v-mejah-mehanizmu-rozshireного-finansuvannya-dlya-ukrayini-obsyagom-81-mlrd-dol-ssha-ta-zatverdila-pershiy-transh-u-sumi-15-mlrd-dol-ssha>
2. Харламов П. Трильйони гривень у «тіні»: скільки грошей втрачає Україна через нелегальну економіку?. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/publications/20290460-triljoni-griven-u-tini-skilki-groshej-vtrachae-ukrayina-cherez-nelegalnu-ekonomiku>.
3. Medina L., Schneider F. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? Washington, DC : International Monetary Fund, 2018. (IMF Working Paper; no. 18/17). URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583>.
4. Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році. Держ. податк. служба України, 2024. 44 с. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/855790.html>.
5. Кужелев М.О., Нечипоренко А.В. Вплив ринку фінтех на трансформацію фінансових послуг в Україні: структурні зрушення та розвиток в умовах воєнної економіки. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій. 2026. №1(19). С.136-147.
6. Сиволап І.М. Методи встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу «витагнутої руки». Економічний вісник університету. 2022. Вип. 54. С. 144–149.
7. Tax Competitiveness Index 2022: Estonia has the world's best tax system. e-Estonia. URL: <https://e-estonia.com/tax-competitiveness-index-2022-estonia-has-the-worlds-best-tax-system/>

Загорний А. А.,

здобувач освіти, ОПП «Економіка», 2 курс,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ПІДТРИМКА ВЕТЕРАНІВ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Ми живемо в умовах широкомасштабної збройної агресії в межах війни, що триває вже понад 12 років. За статистикою, лише кількість осіб зі статусом «учасник бойових дій» налічує в Україні 493550 осіб, в той час як тут не враховано учасників війни (176908 осіб), членів родин полеглих ветеранів (111530 осіб), постраждалих учасників Революції гідності (700 осіб) тощо [4]. Усі ці люди – постраждали від війни, поступово повертаються в цивільне життя та стоять пліч-о-пліч з цивільними. Тому важливо побудувати усталену структуру взаємодії у суспільстві, враховуючи всі особливості співіснування. Однак російсько-українська війна не перша у світі, тому питання повернення ветеранів додому – не нове, у такому разі важливо проаналізувати світовий досвід для впровадження ефективних політик в Україні.

За часи проведення Антитерористичної операції (АТО) та Операції об'єднаних сил (ООС), приблизно у 8% військовослужбовців виявляли ознаки посттравматичного стресового розладу. І, за прогнозами психіатрів, приблизно у 20% учасників бойових дій буде діагностовано його хронічну стадію [2]. Світовий досвід збройних конфліктів свідчить про високий рівень психологічної травматизації особового складу. Протягом перших днів бойових дій бойову психічну травму (БПТ) отримують приблизно 60-65% військовослужбовців. Лише чверть може